

Lublin, 15 grudnia 2017 r.

Dr Marcin Jakub Wichmanowski
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie
Wydział Politologii
Zakład Myśli Politycznej
20-080 Lublin
Plac Litewski 3

Załącznik nr 2

A U T O R E F E R A T

- 1. Imię i nazwisko:** Marcin Wichmanowski
- 2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:**
 - a) Tytuł magistra w zakresie politologii, specjalność społeczno-ustrojowa, Wydział Politologii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, 27 maja 1997 r., tytuł pracy magisterskiej: „Aleksander Bogusławski (1887-1963). Polityk ruchu ludowego”, promotor: prof. dr hab. Jan Jachymek.
 - b) Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, Wydział Politologii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, 26 września 2005 r., tytuł rozprawy doktorskiej: „Aleksander Bogusławski (1887-1963). Działalność i myśl polityczna”, promotor: dr hab. Alicja Wójcik prof. nadzw. UMCS, recenzenci: prof. dr hab. Jan Jachymek, prof. dr hab. Józef Ryszard Szaflik.
 - c) Świadectwo ukończenia studiów podyplomowych (dwusemestralnych) w zakresie „Ochrony własności intelektualnej”, realizowanych w ramach projektu „Kształcenie kadry akademickiej do roli wykładowców przedmiotu – Ochrona własności intelektualnej”, Wydział Biologii i Biotechnologii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, 29 czerwca 2013 r.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych:

- a) Podstawowe miejsce zatrudnienia: Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Politologii, Zakład Myśli Politycznej – od 1 października 1997 r. do chwili obecnej (od 1 października 1997 r. – na stanowisku asystenta, od 1 listopada 2005 r. – na stanowisku adiunkta).
- b) Dodatkowe miejsce zatrudnienia w rozumieniu przepisów o szkolnictwie wyższym: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 15-472 Białystok, ul. Ciepła 40 – od 1 października 2009 r. do 30 września 2010 r. (1/2 etatu adiunkta-wykładowcy).
- c) W ramach umów cywilnoprawnych: Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie (2011-2013); Wyższa Szkoła Humanistyczno – Ekonomiczna im. Jana Zamoyskiego w Zamościu (2005-2006).

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

- a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego, autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa**

Monografia: Marcin Jakub Wichmanowski, *Myśl polityczna Polskiego Stronnictwa Ludowego Piast 1913/14-1931*, Lublin 2017, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, ss. 442.

- b) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania**

Podstawowym założeniem monografii było dokonanie analizy myśli politycznej Polskiego Stronnictwa Ludowego Piast oraz ukazanie jej ewolucji od czasu zaborów, kiedy obok kwestii społecznych, bardzo ważne było odzyskanie przez Polskę niepodległości, poprzez pierwsze lata odrodzonej Rzeczypospolitej, gdy politycy Stronnictwa aktywnie uczestniczyli w rządzeniu państwem, kończąc na ich przejściu do opozycji antysanacyjnej. Główne założenie generowało cele na poziomie konkretnym, które wynikały z katalogu badawczego podstawowych kategorii myśli politycznej, takich jak: źródła i inspiracje, znaczenie warstw społecznych, państwo i jego organa, społeczeństwo i jednostka, oświata, problem mniejszości narodowych, gospodarka, stosunki międzynarodowe, bezpieczeństwo i

obronność państwa. Istotna była także kwestia ukazania czynników, które determinowały myśl polityczną Stronnictwa. Ważne było zaprezentowanie wkładu PSL Piast w kształtowanie myśli politycznej całego ruchu ludowego, a także znaczenia dla polskiej myśli politycznej.

PSL Piast swą myśl polityczną, kształtującą się jeszcze w czasie niewoli narodowej, dostosowało do warunków działania w odrodzonej Polsce i wyposażło ją w nowe treści wynikające z funkcjonowania niepodległego państwa. Wypracowana przez Stronnictwo własna, oryginalna myśl polityczna stanowiła podstawę ideologii ludowej – agraryzmu, kreślącej wizję demokratycznego państwa – Polski ludowej.

O podjęciu badań myśli politycznej PSL Piast zdecydowały zainteresowania poznawcze koncentrujące się przede wszystkim wokół tytułowej kategorii politologicznej, a także przekonanie o niezbędności wypełnienia niszy w historiografii ruchu ludowego oraz o wyjątkowym statusie Stronnictwa. Ich podjęcie można uzasadnić zarówno względami poznawczymi, jak i utylitarnymi. Względy poznawcze, to przede wszystkim brak we współczesnym polskim piśmiennictwie naukowym całościowego opracowania prezentującego myśl polityczną PSL Piast – partii politycznej, jednej z najważniejszych w Drugiej Rzeczypospolitej. Monografia, która powstała w wyniku przeprowadzonych badań, niewątpliwie wypełnia lukę w historiografii ruchu ludowego oraz polskiej myśli politycznej. Za względami utylitarnymi przemawia to, że szereg koncepcji ustrojowych proponowanych przez Stronnictwo posiada znaczenie ponadczasowe. Poznanie społecznych i politycznych zmagania ruchu ludowego w przeszłości, może służyć rozumieniu teraźniejszości i przyszłości. Wiele problemów jest aktualnych do dzisiaj.

Temat jest o tyle nowatorski, że stan badań dotyczący myśli politycznej PSL Piast znajduje się w zasadzie na wstępnym etapie. W dotychczasowych badaniach dominowała głównie praktyka polityczna Stronnictwa; opisywano przede wszystkim działalność partii. Prace te miały o tyle związek z myślą polityczną, o ile odzwierciedlały stosunek ugrupowania do otaczającej realnie rzeczywistości, mniej natomiast zwracano w nich uwagę na stronę teoretyczno-koncepcyjną. Bez syntezy myśli politycznej PSL Piast, nie jest możliwe całościowe opracowanie myśli politycznej ruchu ludowego, a równocześnie nie będzie możliwe takie opracowanie polskiej myśli politycznej XX wieku.

Spośród partii ludowych działających w Drugiej Rzeczypospolitej, wyczerpującą monografię dotyczącą myśli politycznej posiada PSL Wyzwolenie. Opracowana została także myśl polityczna Stronnictwa Chłopskiego. Mimo przybliżenia wielu wątków myśli PSL Piast znajdujących się w różnych opracowaniach, nadal aktualny jest postulat monograficznego przedstawienia wizji programowo-ideowych tego Stronnictwa.

W monografii przedmiotem badań była zarówno myśl polityczna, jak i podmiot polityczny – PSL Piast będący jej twórcą. Myśl PSL Piast była stabilna pod względem ideologicznym. Paradygmat ideologii ludowej podlegał jednak pewnym modyfikacjom, czego wyrazem było formułowanie nowych propozycji w kolejnych programach partii.

Myśl polityczna jest istotnym elementem rzeczywistości politycznej, będącej przedmiotem badań politologicznych. Należy w niej dostrzegać nie tylko składnik świadomości, ale również intelektualną podstawę procesów decyzyjnych. Refleksja nad myślą polityczną jest niezbędna, aby zrealizować określoną przez Andrzeja Garlickiego dyrektywę: „Historyk, jeśli chce zrozumieć i ocenić postępowanie ludzi przeszłości, nie może ograniczać się jedynie do odtwarzania ich działań, ale musi dążyć do zbadania motywów tych działań. A to właśnie oznacza również rozpatrywanie możliwości niespełnionych”.¹ To przesłanie metodologiczne, na co zwrócił uwagę Waldemar Paruch, obowiązuje również politologów, przynajmniej z tej ogólnej racji, że polityka jako konstytutywny składnik rzeczywistości politycznej, posiada związane ze sobą wymiary: praktyki i refleksji. W obu z nich występuje myślenie polityczne, którego efektem jest myśl polityczna.²

Prowadzone współcześnie badania dotyczące kształtu, charakteru i dziejów myśli politycznej przynoszą liczne definicje, które z reguły wskazują podmiot dociekań naukowych, wyznaczają dziedzinę zainteresowań oraz sposoby artykulacji poglądów politycznych wybranych ruchów politycznych, partii i ich ideologów. Na podstawowe pytanie, dlaczego zajmujemy się myślą polityczną, odpowiedział Glenn Tinder, autor publikacji *Myślenie polityczne. Odwieczne pytania*, „Czynimy to, aby znaleźć odpowiedzi, do których nie da się dojść w żaden inny sposób”.³

Podążając tym tropem, można zgodzić się z badaczami, którzy do rozumienia pojęcia „myśl polityczna” podchodzą szeroko. W ten sposób należy traktować termin „myśl polityczna” zawarty w tytule rozprawy, który został sformułowany „w istocie wszelkiej formy refleksji nad rzeczywistością polityczną”. Głównym przedmiotem tej refleksji jest polityka rozumiana jako forma działalności społecznej, poprzez stosunki i mechanizmy związane ze sprawowaniem władzy, mające na celu realizację własnego ładu politycznego, jak i zaspokojenie określonych interesów. Obejmuje również opisy i oceny wszelkich faktów i związków faktów, uznawanych za polityczne w danym czasie i kontekście.

¹ A. Garlicki, *Wstęp*, [w:] *Przewroty i zamachy stanu. Europa 1918-1939*, red. tenże, Warszawa 1981, s. 6.

² W. Paruch, *Myśl polityczna obozu piłsudczykowskiego 1926-1939*, Lublin 2005, s. 9.

³ G. Tinder, *Myślenie polityczne. Odwieczne pytania*, przekład A. Dziurdzik, Warszawa 2003, s. 22.

Dla potrzeb monografii zasadnym było przyjęcie zaproponowanego przez Ewę Maj założenia, że myśl polityczna jest społecznie i historycznie uwarunkowaną ogólną projekcją rzeczywistości politycznej (przeszłej, teraźniejszej i przyszłej), która wyrasta w określonym systemie aksjologicznym. Posiada wysoki stopień wewnętrznej koherencji, chociaż dopuszcza nieznaczne odmienności interpretacyjne i zmienność w sekwencjach czasowych, ale bez naruszania przyjętego systemu wartości. W obrębie myśli politycznej, na przykład konkretnej partii politycznej, kształtują się ideologia, doktryna, program czy koncepcje polityczne, które stanowią jej systematyzacje. Myśl polityczna stanowi również zbiór sądów, twierdzeń i wyobrażeń, które dotyczą polityki. Szerokie rozumienie myśli politycznej wzbogaca wiedzę dotyczącą koncepcji i poglądów, jak również świadomości, utopii, wizji, mitów czy też symboli politycznych. Pozwala odpowiedzieć na pytanie dotyczące najwyższej wartości politycznej i warunków jej funkcjonowania, granic wolności, wizji ładu moralnego, społecznego i ekonomicznego, a także środków i dróg jej realizacji. Dzieje idei obejmują opis osiągnięć cywilizacyjno-kulturowych na pewnym, określonym etapie rozwoju społeczeństwa. W opisie ogniskującym się na kwestiach politycznych, zauważalne jest głębokie ułożenie w realiach społecznych, gospodarczych, kulturalnych miejsca oraz epoki działań politycznych. Zwykle zawarte są w nim elementy myślenia predyktywnego, praktyczno-prognostycznego, również mogą pojawiać się próby antycypacji nowej przyszłości, która nadejdzie, gdy zostaną zrealizowane pewne założenia – wizje myśli politycznej. W dorobku powojennej nauki polskiej występuje prawidłowość formułowania i opisu myśli politycznej, która obejmuje dwie sfery: 1) koncepcji – mieszczącą fundamentalne idee, wyobrażenia i wartości oraz 2) ideologii czynu – zawierającą reguły propagowania i realizacji myśli politycznej. Między sferami nie ma wyraźnej granicy, są ze sobą związane, dając w miarę możliwości pełny obraz funkcjonowania myśli politycznej, a także umożliwiając ukazanie poglądów politycznych w odniesieniu do stanu życia politycznego określonego miejsca i czasu. Ze względu na złożoność programową, definicyjną i aksjologiczną, badanie myśli ideowo-politycznej w aspekcie zmienności programowej jest nader trudne.

Ramy chronologiczne opracowania obejmują lata 1913/14-1931. Ich wyznacznikiem jest rok, w którym dokonał się rozłam w galicyjskim PSL (1913) i czas kiedy działało już PSL Piast. Powstanie partii zatwierdził Kongres zwołany w dniach 1-2 lutego 1914 roku w Tarnowie, na którym uchwalono regulamin Stronnictwa i przyjęto nazwę „Piast”. Cezurę końcową monografii stanowi data połączenia ruchu ludowego (PSL Piast, PSL Wyzwolenie i Stronnictwa Chłopskiego) w jedno Stronnictwo Ludowe – 15 marca 1931 roku.

Podczas dociekań naukowych poświęconych myśli politycznej PSL Piast sformułowano kilka podstawowych hipotez badawczych, które następnie poddano weryfikacji. Hipoteza pierwsza koncentruje się na potwierdzeniu lub obaleniu przekonania, że partia ludowa jaką było PSL Piast wypracowała oryginalny system poglądów, oparty na agraryzmie. Z niej wynika druga hipoteza, że na autorską myśl polityczną ludowców z PSL Piast wpływały w pierwszej kolejności inspiracje zewnętrzne (przede wszystkim ruralistów, agrarystów), wewnętrzne (bazą myśli politycznej PSL Piast były fundamentalne zasady wypracowane na przełomie XIX i XX wieku przez rodzimych ideologów ruchu ludowego, zawarte między innymi w *Szkicach programowych* Bolesława Wysłoucha), tożsamość polityczna, pragmatyzm, postulowane koncepcje oraz programy uregulowania najistotniejszych kwestii końcowej fazy zaborów (niepodległość i kwestia chłopska) oraz w Drugiej Rzeczypospolitej (uobywatelnienie chłopów, reforma rolna, Polska ludowa). Trzecia, że myśl polityczna PSL Piast bazowała na dwu fundamentalnych zasadach ruchu ludowego: niepodległości państwa i uobywatelnienia chłopów. W hipotezie czwartej założono, że PSL Piast odegrało istotną rolę w życiu politycznym i społecznym Drugiej Rzeczypospolitej (zwłaszcza do zamachu stanu w 1926 roku, kiedy miało jeszcze wpływ na decyzje polityczne w państwie). Hipoteza piąta dotyczyła kwestii dostosowywania przez PSL Piast myśli politycznej do rzeczywistości i dzięki temu, możliwości sprawnego funkcjonowania partii w czasie pierwszej wojny światowej i w okresie powojennym - w niepodległej Polsce. Szósta – PSL Piast było ukierunkowane na zawieranie kompromisów politycznych zarówno z lewicą, jak i prawicą. Hipoteza siódma, zawarta w przekonaniu, że dzięki licznej bazie społecznej (duży odsetek ludności wiejskiej w Polsce), wybitnym politykom w szeregach Stronnictwa, atrakcyjnemu programowi, odegra pierwszorzędną rolę w państwie i doprowadzi do powstania Polski ludowej. W wyniku badań zostało w zasadzie potwierdzonych sześć z siedmiu hipotez badawczych. Siódma, oparta na przekonaniu, że Stronnictwo doprowadzi do powstania Polski ludowej - została zweryfikowana negatywnie.

Koncepcje polityczne PSL Piast powstawały nie tylko w trakcie dysput toczonych między działaczami i sympatykami, ale i przeciwnikami Stronnictwa o różnej orientacji politycznej. W szeregach partii i poza nią, znajdowało się wielu wybitnych publicystów. Ich poglądy rzutowały także na kształt i kierunek myśli politycznej. Jej twórcy byli idealistami, jednak potrafili odczytywać społeczne oczekiwania. Poglądy piastowców nasycone zarówno utopią, jak i realizmem, pozwoliły na położenie nacisku w myśleniu politycznym na analizę rzeczywistości i miejsca w niej chłopów. Wzrost politycznego znaczenia ruchu ludowego w Drugiej Rzeczypospolitej i zmiany zachodzące w świadomości chłopów, zwłaszcza

przekonanie, że „lud wiejski” powinien z racji liczebności zająć naczelne miejsce w państwie, przekonało twórców piastowskiej myśli politycznej, że chłopci powinni wziąć odpowiedzialność za całość życia państwa. Postulat ten występował w założeniach agraryzmu przyjętych przez ruch ludowy.

Głównym założeniem myśli politycznej PSL Piast było powiązanie interesów państwa z warstwą chłopską. Dominowała w niej wizja państwa opartego na systemie demokracji parlamentarnej, państwa ludowego – Polski ludowej. Działacze Stronnictwa, twórcy myśli politycznej twierdzili, że do celu należało dążyć stopniowo, stosując legalne formy walki, unikając niebezpiecznych dla państwa i narodu wstrząsów. Dość złożonym problemem jest określenie wpływów programowych, z których czerpali piastowcy budując „swoją” Polskę ludową. Wyszli od klasycznej dla agraryzmu myśli, że najważniejszym sektorem gospodarki narodowej było rolnictwo, inspirowali się etyką chrześcijańską, przemysleniami i działalnością dziewiętnastowiecznych reformatorów, którzy propagowali idee zarówno wyzwolenia narodowego, jaki i budowę sprawiedliwego ustroju społecznego oraz współtworzyli myśl demokratyczną, a także elementami myśli naukowego socjalizmu czy tradycyjną obyczajowością ludową. Fascynowały ich nauki twórców uniwersytetów duńskich i doświadczenia czeskich agrarystów. Uświadomili sobie, że korzystanie z praw i wolności obywatelskich było w pewnym stopniu związane z poziomem kultury, wykształcenia, z historycznymi prawami warstw społecznych. Dlatego też, w myśli politycznej znalazło się konkretne podejście do oświaty. Spośród reform strukturalnych, społeczno-gospodarczych, podstawową była reforma rolna, która aktywizowała piastowców od początku działalności.

W myśli politycznej PSL Piast wyraźnie występowała kwestia związana z określeniem struktury państwa, organizacji życia politycznego, gospodarczego i społecznego. Myśl ta nie zawierała zespołu zamkniętych idei, skończonych w swym doprecyzowaniu. Pozostawała otwarta na zmieniającą się rzeczywistość. Chłopi nie byli warstwą o charakterze jednolitym społecznie i ekonomicznie. O zdobyciu władzy nie mogła decydować jedynie ich liczebność. Twórcy piastowskiej myśli politycznej balansowali między poszukiwaniem wartości w przeszłości narodu i w niej chłopów, a sensownym unowocześnieniem życia. Stąd w ich koncepcjach społeczno-ekonomicznych i w ich intencjach, Polska ludowa była tradycjonalistyczna, ale też częściowo zmodernizowana poprzez humanizm i egalitaryzm.

W okresie funkcjonowania systemu parlamentarno-gabinetowego, aż do zamachu stanu w maju 1926 roku, PSL Piast miało dogodne warunki do realizacji własnej myśli politycznej. Polska była państwem niepodległym o ustroju demokratycznym, w którym chłopci posiadali pełne prawa obywatelskie, na równi z innymi warstwami. Ludowcy z PSL Piast

uczestniczyli w większości gabinetów rządowych, mając trzykrotnie swego premiera Wincentego Witosa, a w sejmie marszałka, Macieja Rataja. Mieli duży wpływ na bieg polskich spraw państwowych. Wprowadzili do parlamentu swoich przedstawicieli, w tym wielu chłopów. Liczyli, że dzięki „kartce wyborczej” uzyskają większość, upoważniającą do tworzenia rządów ludowych. Ta koncepcja nie sprawdziła się, więc uznali zasadność „drogi oddolnej” poprzez samorządy. Po zdobyciu władzy tą drogą, możliwe było zreformowanie całokształtu życia i osiągnięcie ideału – Polski ludowej. Realizację założeń programowych Stronnictwa przerwał pucz wojskowy Józefa Piłsudskiego.

Część założeń myśli politycznej PSL Piast została urzeczywistniona, między innymi w okresie kształtowania się granic, terytorium i ustroju państwa polskiego. Dzięki polityce Stronnictwa, chłopci czynnie wzięli udział w wojnie polsko-radzieckiej, uchwalono ustawy o wykonaniu reformy rolnej, przeprowadzono liczne ustawy socjalne dotyczące zarówno chłopów jak i robotników. Doniosłe zmiany zostały wprowadzone przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego - Macieja Rataja, działającego w ramach pierwszego gabinetu Witosa, w systemie funkcjonowania oświaty powszechnej, szkolnictwa średniego i wyższego.

Nie wszystkie założenia myśli programowej PSL Piast udało się zrealizować. Reforma rolna, sztandarowe hasło ludowców, została przeprowadzona tylko częściowo. W kwestii mniejszości narodowych Stronnictwo nie było w stanie rozwiązać dylematu – wolność i autonomia dla mniejszości białoruskiej i ukraińskiej, przy nienaruszalności granic Rzeczypospolitej; ten dylemat był nie do rozwiązania. Zgodnie z propozycjami programowymi PSL Piast, Żydzi byli stopniowo wypierani przez chłopów z wiejskiego handlu, rzemiosła i pośrednictwa. Sprzeczności między Polską a Niemcami były tak jaskrawe, że o przymierzu nie było mowy. Antypolska polityka Niemiec dawała znać o sobie w całym okresie międzywojennym. Litwa szukała oparcia przeciw Polsce u Niemców i ZSRR. Do sukcesów Stronnictwa należy zaliczyć nawiązanie przyjaznych, a przynajmniej poprawnych stosunków z Czechosłowacją.

Wraz z przewrotem majowym w 1926 roku poniosła klęskę idea wiązania ludu z państwem, uczynienia chłopów podmiotem politycznym, a tym samym oparcia państwa na podstawowej, najliczniejszej warstwie narodu. Wizja urzeczywistnienia Polski ludowej znacznie się oddaliła. Realizację większości założeń myśli politycznej PSL Piast, przerwał pucz wojskowy i zmiana systemu politycznego na autorytarny. Powodem była również trudna sytuacja gospodarcza państwa polskiego zniszczonego działaniami wojennymi, unifikacja

poszczególnych dzielnic i kryzys gospodarczy. Nie bez znaczenia był brak jedności wśród ludowców.

Opracowaniu tematu sprzyjała stosunkowo szeroka baza źródłowa różnej proveniencji. Ważną rolę spełniły zarówno źródła archiwalne, jak i drukowane. Wykorzystane zostały opublikowane programy Stronnictwa, materiały źródłowe do historii ruchu ludowego, istotnym źródłem była prasa ludowa, zawarta na jej łamach publicystyka polityczna, stenogramy z posiedzeń sejmowych, broszury oraz inne prace, których autorami byli czołowi politycy PSL Piast. Sięgnięto również do wspomnień i pamiętników piastowców i innych im współczesnych. Ogrom dokumentacji wymagał selekcji materiału. Dokonując jej zwrócono szczególną uwagę na przekazy dotąd niewykorzystane.

Konstrukcja pracy ma charakter problemowy i składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów oraz zakończenia, stanowiącego próbę oceny myśli politycznej PSL Piast. Taka struktura sprzyjała realizacji celów badawczych oraz weryfikacji hipotez. Wyodrębnione problemy, wokół których została zbudowana konstrukcja monografii, mogą wydawać się niekiedy dyskusyjne (w dużym stopniu zależało to od rozstrzygnięć subiektywnych piszącego), jednak podjęcie decyzji dotyczącej struktury zależne było od charakteru badanej materii czy też metodologii. Niekiedy można również zauważyć, podczas analizy konkretnych kategorii myśli politycznej, czynnik chronologiczny. Został uwzględniony w momentach kiedy należało ukazać zmieniające się poglądy Stronnictwa, przykładowo powodowane wchodzeniem w koalicje, sytuacją polityczną wewnątrz państwa czy też w obszarze międzynarodowym.

W rozdziale pierwszym: *Obszary źródełtwórcze*, dokonana została analiza inspiracji ideowych twórców myśli politycznej PSL Piast, dotyczących losów państwa a w nim chłopów. Przedmiotem analizy są też proponowane przez nich zmiany w otaczającej rzeczywistości oraz postulowana wizja państwa – Polski ludowej. W okresie działalności PSL Piast zachodziło na ziemiach polskich i w Europie wiele procesów w sferze politycznej, społecznej i ekonomicznej. Decydowały one o treści koncepcji ideologicznych Stronnictwa. Zauważyć można, że chociaż myśl polityczna PSL Piast była niezwykle wrażliwa na bodźce płynące z zewnątrz, to nie były one przyswajane automatycznie. Myśl polityczną tworzyły elity Stronnictwa: liderzy, politycy, publicyści, a także baza członkowska – chłopci, którzy coraz silniej oddziaływali na przywódców. W rozdziale znalazł się również punkt dotyczący głównych twórców myśli politycznej partii.

O politycznym znaczeniu PSL Piast decydowała przede wszystkim liczba zwolenników, którzy popierali partię podczas ważnych akcji politycznych, a także liczba

przedstawicieli w parlamencie, samorządzie, organizacjach społecznych i gospodarczych. Stronnictwo stopniowo umacniało swe wpływy polityczne, zwiększając tym samym możliwość znacznego oddziaływania na wiele dziedzin życia. Rozdział drugi: *Zasoby polityczne*, zawiera informacje na temat struktury i potencjału Stronnictwa. Ukazane zostały kwestie dotyczące organów prasowych PSL Piast, a także organizacji afiliowanych, przy pomocy których partia dokonywała penetracji środowiska politycznego i przyczyniała się do wzrostu aktywności społecznej i politycznej ludności wiejskiej. W rozdziale zwrócono również uwagę na sojuszników, przeciwników oraz wrogów politycznych Piasta. Często wyznacznikiem był stosunek innych ugrupowań do trzech podstawowych haseł: 1) Polski niepodległej i demokratycznej, 2) godnego w niej miejsca chłopów, 3) poszanowania zasad narodowych i chrześcijańskich. Odpowiedź na te pytania była podstawową wytyczną zaliczenia do sojuszników, przeciwników lub wrogów PSL Piast.

Kolejny, trzeci rozdział: *Ustrój państwa*, zawiera charakterystykę podstawowych koncepcji politycznych Stronnictwa. Skoncentrowano się na przemyśleniach dotyczących: suwerena, a więc tych sił społecznych, które miały być podstawą, źródłem władzy. Chłopi zostali przedstawieni na tle innych warstw społecznych w ujęciu dynamicznym, pozwalającym zauważyć ich rozwój społeczny. Niezbędnym składnikiem wewnętrznej stratyfikacji narodu byli również inteligenci i robotnicy, w większości pochodzenia chłopskiego. Z koncepcji PSL Piast wynikała przebudowa stosunków społecznych w Polsce. Było to związane z przeświadczeniem o warstwowym zróżnicowaniu społeczeństwa, mającym główne źródło w stanie posiadania środków produkcji. Taki stan rzeczy określał status materialny, miejsce w hierarchii społecznej i co najważniejsze, wpływ na władzę państwową. Piastowcy uważali, że to przede wszystkim chłopi powinni odgrywać czołową rolę w państwie, ponieważ Polska była państwem w większości rolniczo-chłopskim i nic nie zapowiadało zmiany takiego stanu rzeczy. Omówiono poglądy dotyczące kształtu władzy ustawodawczej, organizacji i funkcjonowania administracji państwowej, roli prezydenta, rządu, wymiaru sprawiedliwości, a także samorządu. Politycy PSL Piast uważali, że dla normalnego rozwoju narodu konieczny był dobrze zorganizowany i gwarantowany konstytucją demokratyczny ustrój Polski. Jednak, pomimo znaczącego miejsca jakie zajmuje w myśli politycznej problematyka związana z ustrojem państwa, partia w dostateczny sposób nie rozwinęła koncepcji dotyczących tej kategorii, podchodzono do niej w sposób hasłowy, bardzo ogólnikowy.

Rozdział czwarty: *Miejsce obywateli w państwie*, porusza zagadnienia uregulowania wzajemnych stosunków między państwem a obywatelami; sprawę pozycji prawnej jednostki,

czyli wolności, praw i obowiązków obywatelskich, a także obowiązków państwa wobec obywatela. W sferze podstawowych praw, wolności i obowiązków, piastowcy stali na stanowisku utrzymania wszystkich gwarantowanych konstytucyjnie. Myśl polityczna PSL Piast dotycząca praw, wolności i obowiązków koncentrowała się głównie na realizacji ich w stosunku do chłopów. Wzajemne i zgodne wypełnianie obowiązków przez państwo i obywateli, politycy Stronnictwa uznawali za podstawę porządku prawnego i trwałość demokracji. W rozdziale znalazły się również rozważania PSL Piast w kontekście oświata – lud. Oświata dla chłopów stanowiła drogę do poprawienia zarówno ich warunków materialnych, jak i samodzielności politycznej i wyrwania się spod patronatu warstw wyższych. Ważne były także koncepcje PSL Piast dotyczące rozwiązania problemu mniejszości narodowych, które stanowiły w Rzeczypospolitej około 1/3 jej mieszkańców. Stosunek partii do każdej mniejszości był indywidualny.

Poglądy PSL Piast dotyczące kształtu ustroju gospodarczego, własności środków produkcji oraz znaczenia poszczególnych działów wytwórczości w państwie i polityki finansowej były przedmiotem analizy w rozdziale piątym: *Wizja ustroju gospodarczego*. Przedstawione zostały w nim ekonomiczne podstawy władzy, koncepcje związane z przebudową ustroju rolnego i wizją modelu gospodarczego w państwie. Projekcje gospodarcze piastowców wyrosły na gruncie krytyki panujących stosunków społeczno-gospodarczych i zawierały postulaty ich naprawy. Prawidłowy rozwój gospodarki Stronnictwo uzależniało od rozwoju rolnictwa, toteż propozycje przez nie formułowane, odnoszące się do sfery ekonomicznej, koncentrowały się głównie wokół wsi i chłopów. W myśli politycznej PSL Piast zawarte były postulaty zmian gospodarczych, które gwarantowałyby chłopom wyjście z upośledzenia społecznego i politycznego oraz możliwość panowania ekonomicznego, a równocześnie rozwój gospodarczy państwa. Zmiana statusu społecznego chłopów mogłaby nastąpić wówczas, gdyby mieli zapewniony warsztat pracy.

Ostatni, szósty rozdział: *Bezpieczeństwo państwa*, dotyczy kwestii jego aksjologicznych podstaw, terytorium i granic państwowych, siły obronnej, stosunków Rzeczypospolitej z sąsiadami, koncepcji polityki międzynarodowej, problemów sojuszy i systemów bezpieczeństwa zbiorowego. Piastowcy uważali, że bezpieczeństwo państwa zależało od spójności warstw społecznych i ich identyfikacji z Polską, wydolności ekonomicznej, wyposażenia technicznego, silnej armii, poprawnych stosunków z państwami ościennymi, a także odpowiednich sojuszów i udziału w organizacjach zapewniających bezpieczeństwo zbiorowe. Propagowali ideę wykluczenia wojny ze stosunków międzynarodowych. Zdając sobie sprawę z niekorzystnego położenia geopolitycznego Polski,

uważali jednak, że dzięki sojuszom i systemom bezpieczeństwa zbiorowego, a także silnej, nowoczesnej armii, obywatele Rzeczypospolitej będą bezpieczni.

Monografia poświęcona myśli politycznej PSL Piast w latach 1913/14-1931 posiada charakter interdyscyplinarny. Podstawowe pole badawcze stanowią nauki o polityce, ale również inne nauki społeczne: najnowsza historia Polski, ekonomia, socjologia, nauki prawne. Rozwiązanie problemów badawczych było możliwe dzięki zastosowaniu metod i technik właściwych dla nauk społecznych, zwłaszcza politologii. Główną metodą badawczą, która została zastosowana podczas realizacji projektu była analiza systemowa myśli politycznej ideologów, polityków i działaczy PSL Piast. Analiza systemowa umożliwiła uwidocznienie i opisanie zmiany poglądów kierownictwa PSL Piast, w zależności od przeobrażeń systemu politycznego w jakim przyszło im działać – zabory i pierwsza wojna światowa, Polska odrodzona; lata, kiedy mieli wyraźny wpływ na władzę państwową oraz autorytarny system rządów, gdy Stronnictwo znalazło się w opozycji. W związku z tym, że liderzy PSL Piast zajmowali istotne miejsca w strukturach państwowych i wpływali na wiele ważnych rozstrzygnięć, a po 1926 roku stanowili znaczącą siłę opozycyjną, zasadne było także zastosowanie analizy decyzyjnej. Dzięki niej, możliwe było przeanalizowanie mechanizmów życia politycznego, w którym uczestniczyli politycy Stronnictwa; w jaki sposób postrzegali rzeczywistość polityczną, jak opisywali i diagnozowali różne problemy, jakie przesłanki ideowe, programowe stały u podstaw decyzji, które podejmowali. Skorzystanie z metody porównawczej również wydaje się zasadne, ponieważ pozwoliło na porównanie działalności i myśli politycznej Stronnictwa w momentach zwrotnych, a także umożliwiło porównanie poglądów wypracowanych przez polityków i ideologów partii wobec innych, będących u władzy.

Żeby uchwycić istotne zmiany w myśli politycznej PSL Piast, a przede wszystkim ich kierunek, zasięg, zakres i czynniki sprawcze, niezbędnym było zastosowanie także analizy sytuacyjnej. Metoda jest ważna dla uniknięcia zagrożeń, które wynikają z zastosowania analizy systemowej. Pozyskanie niezbędnych danych źródłowych, między innymi tekstów programów politycznych, statutów, sprawozdań, artykułów prasowych, przemówień, które są istotne dla badań myśli politycznej PSL Piast, było możliwe dzięki zastosowaniu techniki analizy świadectw i śladów myśli politycznej. Podczas wspomnianej analizy ważne okazały się umiejętności właściwe dla historii jako nauki, zwłaszcza wnioskowanie o poglądach politycznych czy społecznych, wynikające z informacji źródłowych oraz z opisu faktów. W trakcie analizy dokumentów źródłowych, niezmiennie istotne okazało się ustalenie związków przyczynowo-skutkowych, uwarunkowań historycznych, podłoża ekonomicznego oraz

ideologicznego, a także poglądów na ustrój państwa, ład społeczny, gospodarkę, bezpieczeństwo, wolności, prawa i obowiązki obywatelskie oraz bezpieczeństwo państwa i politykę zagraniczną w myśli politycznej Stronnictwa w badanym okresie.

W badaniach dziejów myśli politycznej PSL Piast, poczesne miejsce zajęła analiza tekstów programów i systematyzacja koncepcji politycznych. Preferowano analizę świadectw myśli politycznej, wyrażoną w jej najbardziej skończonych postaciach: programy partyjne, uchwały kongresów i zjazdów, deklaracje i oświadczenia polityczne, prace teoretyków, czołowych myślicieli, poglądy przywódców, przemówienia parlamentarne itp. Uzasadnia to fakt, że zawarte tam koncepcje wywierały istotny wpływ na oblicze polityczne PSL Piast. Równocześnie starano się odpowiedzieć na pytanie, kogo i w jakim stopniu należy uznać za twórcę i nosiciela myśli politycznej Stronnictwa. Ważne było określenie właściwej miary, proporcji udziału i roli w tworzeniu myśli politycznej czynnika jednostkowego – przywódcy, teoretyków, elit kierowniczych oraz czynnika masowego – członków stronnictwa czy opinii publicznej.

Dokonując podsumowania i oceny dorobku ideowego PSL Piast, w pierwszej kolejności należało wyznaczyć miejsce jakie zajęło w dziejach polskiej myśli politycznej. Niewątpliwie, partia odegrała istotną rolę w Drugiej Rzeczypospolitej i nakreśliła wizję wspólną dla niepodległego państwa. Galicyjski ruch ludowy, w nim PSL Piast wypracował własną myśl polityczną inspirowaną agraryzmem, która stała się intelektualnym bodźcem dla działań politycznych, podejmowanych przez liderów Stronnictwa. W myśli tej znaleźć można koncepcje i programy uregulowania najważniejszych kwestii lat 1914-1931. Jedne zostały określone jeszcze w końcowej fazie zaborów przez polityków Stronnictwa, inne przyjęte w wyniku politycznych debat między czołowymi działaczami partii, publicystami i chłopami w różnych okresach działalności PSL Piast.

W myśli politycznej ideologów Stronnictwa przeplatały się problemy narodowe i klasowe. Rozumiano, że nie tylko jedność narodu była konieczna do wywalczenia i utrzymania niepodległości. Wśród piastowców postulowano integrację na bazie równych praw wszystkich obywateli Rzeczypospolitej. W programie PSL z roku 1903 można było przeczytać: „Dążymy do usamowolnienia się ludu w myśl zasady: Wszelki z narodu jest obywatelem, wszelki obywatel równy w prawach i przed urzędami”.⁴ Galicyjski ruch ludowy w okresie zaborów nie był w ideologii celem samym w sobie. Najważniejszym zadaniem było wskrzeszenie niepodległej Polski. Wobec wagi problemu, sprawy socjalne miały drugorzędny

⁴ *Program Polskiego Stronnictwa Ludowego – 27 luty 1903, Rzeszów*, [w:] S. Lato, W. Stankiewicz, *Programy stronnictw ludowych – zbiór dokumentów*, Warszawa 1969, s. 69.

charakter. Jednak uważano, że to ziemia w rękach polskich chłopów będzie ostoją przyszłego państwa. Niejednokrotnie piastowcy podkreślali, że chłopci pomimo posiadania ziemi, bez własnego państwa nie będą wolni. Niepodległe państwo miało im zapewnić należne prawa i godne miejsce w społeczeństwie.

Książka *Myśl polityczna Polskiego Stronnictwa Ludowego Piast 1913/14-1931* jest pierwszym całościowym opracowaniem poświęconym myśli politycznej PSL Piast, partii odgrywającej bardzo istotną rolę w końcowym okresie zaborów i w Polsce niepodległej. Wpisuje się zarówno w badania polskiej myśli politycznej, jak i studia poświęcone polskiemu ruchowi ludowemu. Należy zwrócić uwagę na zasadność kontynuowania prac badawczych dotyczących bogatego dorobku partii działających w okresie Drugiej Rzeczypospolitej, zwłaszcza stronnictw ludowych, w zakresie ich myśli politycznej. Zamieszczone w monografii wyniki badań poświęconych myśli politycznej PSL Piast mogą służyć jako kompendium wiedzy z zakresu poglądów, jak i działalności partii chłopskich w Polsce poczynając od końca XIX wieku. Praca w istotnym stopniu wzbogaca także historiografię dziejów najnowszych Polski i miejsca w nich chłopów.

Opracowanie skierowane jest zarówno do badaczy polskiej myśli politycznej, jak i szerokiego grona entuzjastów dziejów ojczystych (zwłaszcza ruchu ludowego). Oprócz cech poznawczych, książka posiada także walory użytkowe. Rezultaty badań zawarte na jej stronach, mogą okazać się przydatne dla studentów kierunków humanistycznych, społecznych (np. politologia, bezpieczeństwo narodowe, dziennikarstwo, historia, prawo, ekonomia, filozofia). Opracowanie może także być wykorzystane przez polityków, gdyż idee nie mają żadnych ograniczeń – ani przestrzennych, ani czasowych, tym bardziej, że współczesność stoi również przed wieloma dylematami, które przynajmniej częściowo istniały w Polsce międzywojennej.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)

Osiągnięcia naukowo-badawcze po uzyskaniu stopnia doktora są związane z eksploracją kilku obszarów nauk politycznych. Dominującą pozostaje polska myśl polityczna, zwłaszcza ruchu ludowego i chrześcijańskiej demokracji, ale również za istotne można uznać: systemy polityczne, komunikowanie polityczne, publicystykę polityczną, lobbing polityczny, najnowszą historię polityczną, zagadnienia związane z bezpieczeństwem narodowym, kulturą, problematyką bałkańską, afrykańską i inne. Wyniki zostały ogłoszone na konferencjach, kongresach, podczas wykładów i ćwiczeń oraz opublikowane w monografiach czy też periodykach naukowych.

Dorobek naukowy w ujęciu ilościowym, we wspomnianym okresie, obejmuje ogółem siedemdziesiąt dwie publikacje. Jest zróżnicowany zarówno pod względem formy wypowiedzi naukowej, jak i podjętej problematyki badawczej. Wśród monografii autorskich znajdują się dwie publikacje (wliczając książkę będącą podstawą wszczęcia postępowania habilitacyjnego), ponadto: dwie monografie wieloautorskie redagowane samodzielnie, siedem monografii wieloautorskich współredagowanych, trzydzieści trzy artykuły i rozdziały w monografiach wieloautorskich, cztery artykuły w czasopismach naukowych, a także osiemnaście innych pozycji opublikowanych (recenzje, sprawozdania, wstępy, abstrakty) oraz sześć przyjętych do druku – niepublikowanych. Przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora (1998-2005) opublikowane zostały ogółem dwadzieścia dwie publikacje, w tym osiem artykułów i rozdziałów w monografiach oraz periodykach naukowych, a także czternaście tzw. innych – recenzje, sprawozdania, bibliografie prac pracowników Wydziału Politologii, summary (zob. Załącznik 4. Wykaz publikacji naukowych po uzyskaniu stopnia doktora)*. Według bazy *Harzing's Publish or Perish* wartość indeksu *h* (*h-index*) dla publikacji wyniósł 2, przy czym liczba publikacji uwzględnionych w bazie wyniosła 15, a łączna liczba cytowań wszystkich dotychczasowych publikacji bez autocytowań 4 (stan na dzień 3 listopada 2017 roku).

Wśród osiągnięć naukowo-badawczych w ujęciu merytorycznym na podkreślenie zasługują opublikowane prace będące efektem aktywności związanej z eksplorowaniem polskiej myśli politycznej. Istotne były prace nad zrekonstruowaniem i ukazaniem myśli politycznej ruchu ludowego (także jego polityków, często twórców): poglądów na władzę, gospodarkę, bezpieczeństwo państwa, miejsce obywateli w państwie, ich wolności, prawa i obowiązki oraz przedstawienie ewolucji myśli politycznej. Głównym osiągnięciem jest monografia będąca podstawą wszczęcia postępowania habilitacyjnego (opisana w części powyżej). Jednak Polskie Stronnictwo Ludowe Piast było także tematem innych wystąpień i publikacji: *Działalność i myśl polityczna Polskiego Stronnictwa Ludowego Piast*, [w:] *Zawsze wierni Polsce. 115 lat Polskiego Ruchu Ludowego*, red. E. Podgajna, M. Wichmanowski, Lublin - Warszawa 2011, s. 33-46; *Pierwszy rok działalności posłów Klubu Parlamentarnego Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast” w Sejmie Ustawodawczym (luty 1919-luty 1920)*, [w:] *Idee, państwo, ludowcy. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Jana Jachymka*, red. E. Maj, A. Wójcik, S. Michałowski, Lublin 2009, s. 125-136, czy

* W autoreferacie oraz wykazie publikacji nie zostały uwzględnione tzw. inne takie jak: bibliografie – wykazy źródeł i opracowań, indeksy osób, noty o autorach, które były przygotowywane do monografii zbiorowych, prac pod redakcją.

przyjęte do druku artykuły - *Polskie Stronnictwo Ludowe Piast [Polish Peasant Party "Piast"] 1913/14-1931* [in:] *The Directions in the Transformation and the Evolution of Peasant Movement in Poland, Europe and the World in the 20th and 21st Century*, vol. 3: *Peasant Movement in Poland until 1989*, eds. R. Kubicki, W. Saletra, P. Juhás, The Faculty Social Sciences University of SS. Cyril and Methodius, Trnava (Slovak Republic) 2017, (ISBN 978-80-8105-595-9), ss. 17 oraz przygotowany wspólnie z dr. Tomaszem Bichtą, *Wizja państwa w myśli politycznej PSL Piast*, [w:] *Rzeczypospolita w koncepcjach polskich partii i środowisk politycznych XX i XXI wieku*, red. G. Radomski, M. Strzelecki, Toruń 2018, ss. 25. O podjęciu pracy badawczej poświęconej myśli politycznej PSL Piast zdecydowały zainteresowania poznawcze koncentrujące się przede wszystkim wokół tytułowej kategorii politologicznej, a także przekonanie o niezbędności wypełnienia niszy w historiografii ruchu ludowego oraz o wyjątkowym statusie Stronnictwa, jednej z najważniejszych partii ruchu ludowego. Ruch ludowy w Polsce należał do najstarszych formacji społeczno-politycznych powstałych na ziemiach polskich w XIX wieku. Dlatego też, aby ocenić i zrozumieć postępowanie ludzi przeszłości, należy odtworzyć ich działania i równocześnie zbadać motywy tych działań. Przedmiotem badań była zarówno myśl polityczna, jak i podmiot polityczny – Stronnictwo będące jej twórcą.

Nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej ukazała się monografia poświęcona jednemu z czołowych polityków ruchu ludowego, twórcy myśli politycznej, postaci wyróżniającej się na wielu płaszczyznach – Aleksandrowi Bogusławskiemu - *Działalność i myśl polityczna Aleksandra Bogusławskiego (1887-1963) polityka ruchu ludowego*, Lublin 2010, ss. 345. Jest to uzupełniona i poprawiona zgodnie z wytycznymi recenzentów wersja dysertacji doktorskiej. Różne aspekty działalności i myśli politycznej A. Bogusławskiego również były tematem kilku artykułów naukowych w monografiach wieloautorskich i czasopismach naukowych: *Aleksander Bogusławski (1887–1963)*, [w:] *Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie”. Rozważania o partii z perspektywy stulecia*, red. M. Wichmanowski, Lublin – Warszawa 2016, s. 171-198; *Aleksander Bogusławski (1887-1963) – polityk i działacz ruchu ludowego*, [w:] *Dzieje partii i stronnictw chłopskich w Europie*, t.1: *Narodziny i rozwój*, red. J. R. Szaflik, J. Gmitruk, A. Koseski, K. Łukawski, R. Turkowski, Pułtusk - Warszawa 2007, s. 531-541; *Chłopi z Królestwa Polskiego wobec Rosji i Rosjan w relacji Aleksandra Bogusławskiego*, [w:] *Obrazy Rosji i Rosjan w Polsce od końca XIX wieku do początku XXI stulecia. Myśl polityczna, media, opinia publiczna*, red. E. Kirwiel, E. Maj, E. Podgajna, Lublin 2011, s. 125-140; *Droga chłopów z Królestwa Polskiego do lokalnych i centralnych elit politycznych w ostatnich*

latach zaborów i w okresie II RP, na przykładzie życiorysu Aleksandra Bogusławskiego – polityka i działacza ruchu ludowego, [w:] *Oblicze polityczne regionów Polski. Elity i społeczeństwo*, red. M. Dajnowicz, Białystok 2008, s. 271-284; *Inspiracje historyczne w myśli politycznej Aleksandra Bogusławskiego (1887-1963) – polityka i działacza ruchu ludowego*, [w:] *Marzyciele i realiści. O roli tradycji w polskiej myśli politycznej od upadku powstania styczniowego do XXI wieku*, red. T. Sikorski, A. Wątor, Szczecin 2009, s. 325-336; *Koncepcje kształtowania świadomości patriotycznej chłopów w myśli politycznej Aleksandra Bogusławskiego – polityka polskiego ruchu ludowego*, „Myśl Ludowa” 2015, nr 7, s.197-214; *Losy ludowca w peerelowskiej rzeczywistości - na podstawie fragmentu życiorysu Aleksandra Bogusławskiego*, [w:] *PRL: Czyli Polska w drugiej połowie XX wieku. Studia i szkice naukowe oraz materiały źródłowe. Praca zbiorowa*, red. E. Maj, J. Gryz, E. Kirwiel, M. Wichmanowski, Lublin 2013, s. 223-249; *Oświata w myśli politycznej i działalności Aleksandra Bogusławskiego*, [w:] *Nauka, edukacja. Kultura w polskiej myśli politycznej XX-XXI wieku*, red. M. Wichmanowski, Lublin 2013, s. 35-57; *Przeszłość, teraźniejszość, i przyszłość jako źródła myśli politycznej Aleksandra Bogusławskiego - działacza i polityka ruchu ludowego*, [w:] *Wieś i ruch ludowy w Polsce i Europie*, t. 2: *Idee, organizacje, środowisko*, red. F. Kampka, S. Stępka, Warszawa 2012, s. 97-113; *Wybrane wartości w myśli politycznej Aleksandra Bogusławskiego (1887-1963) działacza i polityka ruchu ludowego*, [w:] *Sapientia animorum magistra est. Wartości w nauce – wartości w polityce. Księga Jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Alicji Wójcik z okazji 40. rocznicy pracy naukowej*, red. E. Maj, A. Dawidowicz, M. Wichmanowski, Lublin 2013, s. 327-345; *Działalność Aleksandra Bogusławskiego na Lubelszczyźnie podczas I wojny światowej*, [w:] *Państwo – Demokracja – Chłopi. Studia z historii społeczno-politycznej Polski (XVII-XX w.). Tom studiów dedykowany Profesorowi Romualdowi Wacławowi Turkowskiemu z okazji 65-lecia urodzin i 40-lecia pracy dydaktyczno-naukowej*, red. S.J. Pastuszka, J. Szejnbnis-Zdyb, Warszawa – Kielce – Pułtusk 2016, s. 289-300.

Także artykuły na temat innych czołowych działaczy ruchu ludowego i ich myśli politycznej ukazały się na łamach monografii naukowych oraz periodyków. *Irena Kosmowska wobec spółdzielczości*, [w:] *Przez lud dla ludu. Irena Kosmowska (1879-1945): polityk, społecznik, wychowawca*, red. E. Podgajna, Lublin 2014, s. 115-127; *Maciej Rataj - okres zamojski. Start do kariery politycznej*, [w:] *Wincenty Witos w Zamościu*, red. Ł. Kot, Zamość 2013, s. 29-39; *Maciej Rataj*, [w:] *Zamojszczyzna w służbie Polsce. Ludzie, myśli, czyny (Materiały z konferencji naukowej, Zamość, 16.05.2009 r.)*, red. M. Wichmanowski, R. Dąbrowski, Ł. Kot, Lublin-Zamość 2009, s. 33-62; *Profesor Antoni Gurnicz (1912-1978) –*

działacz ludowy, publicysta, prawnik, ekonomista, naukowiec, „Myśl Ludowa” 2011, nr 3, s. 199-208.

W wyniku badań dotyczących problematyki bezpieczeństwa państwa w myśli politycznej ruchu ludowego ukazały się drukiem artykuły: *Chłopi wobec problemu bezpieczeństwa II RP. Wybrane problemy*, [w:] *Sen o potędze. Bezpieczeństwo, suwerenność, mocarstwowość. Rzeczpospolita Polska 1918-1939*, red. E. Maj, J. Gryz, E. Kirwiel, E. Podgajna, Lublin 2014, s. 227-241; *Bezpieczeństwo Polski w myśli politycznej PSL „Piast”. Wybrane problemy*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy – Bezpieczeństwo Polski*, t. 1, red. E. Maj, K. Mazurek, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Lublin 2016, s. 443-460.

Rezultatem zainteresowania tematyką ruchu ludowego było opublikowanie monografii zbiorowych pod redakcją: *Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie”. Rozważania o partii z perspektywy stulecia*, red. M. Wichmanowski, Lublin – Warszawa 2016, ss. 291; *Zawsze wierni Polsce. 115 lat Polskiego Ruchu Ludowego*, red. E. Podgajna, M. Wichmanowski, Lublin – Warszawa 2011, ss. 243.

Wśród innych publikacji dotyczących zagadnień związanych z ruchem ludowym można wymienić również artykuły poświęcone jego tożsamości: *Tożsamość narodowa chłopów polskich – źródła i rozwój*, „Myśl Ludowa” 2010, nr 2, s. 7-19; *Głos w dyskusji: Tożsamość ruchu ludowego*, „Myśl Ludowa” 2010, nr 2, s. 109-113, czy też istniejących w myśli chłopskiej źródeł elementów nacjonalizmu: *Źródła i rozwój nacjonalizmu chłopskiego. Wybrane problemy*, [w:] *Idee w procesie kształtowania współczesnej rzeczywistości polskiej. Nacjonalizm*, red. E. Maj, M. Mikołajczyk, M. Śliwa, Kraków 2010, s. 159-180.

Kolejny obszar zainteresowań badawczych w ramach polskiej myśli politycznej związany jest z problematyką chrześcijańskiej demokracji; poglądów na temat życia społeczno-politycznego, systemu wartości, chrześcijańskiej wizji człowieka i świata, Kościoła, religii, katolickiej nauki społecznej i innych. Efektem jest współredagowana praca wieloautorska: *Kościół, religia, myśl katolicka. Studia i szkice ofiarowane Profesorowi Antoniemu Mieczkowskiemu z okazji 70 rocznicy urodzin*, red. E. Maj, J. Sanecka-Tyczyńska, M. Wichmanowski, A. Wójcik, Lublin 2012, ss. 420, czy też artykuły naukowe: *Chadecka „trzecia droga” - chrześcijańska wizja człowieka i świata*, „Myśl Ludowa” 2014, nr 6, s. 137-146; *Narodowa Partia Robotnicza - kontynuatorka tradycji polskiego katolicyzmu społecznego*, [w:] *Kościół, religia, myśl katolicka. Studia i szkice ofiarowane Profesorowi Antoniemu Mieczkowskiemu z okazji 70 rocznicy urodzin*, red. E. Maj, J. Sanecka-Tyczyńska, M. Wichmanowski, A. Wójcik, Lublin 2012, s. 71-87; *Układ jałtański w myśli politycznej*

ruchu chrześcijańsko-demokratycznego, [w:] *Niepodległość, zależność, suwerenność: Problematyka zagraniczna w najnowszej polskiej myśli politycznej*, red. W. Paruch, K. Trembicka, Lublin 2007, s.117-129; *Katolicka nauka społeczna w myśli politycznej wybranych ugrupowań prawicowych*, [w:] *Myśl polityczna w Polsce po 1989 roku: Wybrane nurty ideowe*, red. E. Maj, A. Wójcik, Lublin 2008, s. 37-60. Ostatni z wymienionych artykułów jest częścią monografii wieloautorskiej, którą można uznać za znaczący wkład do opracowania całościowej syntezy współczesnej polskiej myśli politycznej (po 1989 roku). Publikacja oprócz walorów naukowych jest również ważna z uwagi na względy dydaktyczne, zwłaszcza przydatność dla studentów politologii.

W wyniku zainteresowania sferą aksjologii polityki ukazała się drukiem monografia wieloautorska: *Sapientia animorum magistra est. Wartości w nauce – wartości w polityce. Księga Jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Alicji Wójcik z okazji 40. rocznicy pracy naukowej*, red. E. Maj, A. Dawidowicz, M. Wichmanowski, Lublin 2013, ss. 771. Także badania dotyczące kultury w szerokim rozumieniu były i są niezmiennie ważnym elementem badań myśli politycznej. Nieodłączną częścią wszechstronnie pojmowanej kultury jest zarówno nauka jak i edukacja. *Nauka, edukacja. Kultura w polskiej myśli politycznej XX-XXI wieku*, red. M. Wichmanowski, Lublin 2013, ss. 368, jest plonem autorskich dociekań uznanych badaczy z różnych ośrodków akademickich, mających niejednokrotnie liczący się dorobek naukowy w tym zakresie. W książce skoncentrowano się na syntetycznym przedstawieniu stanu badań dotyczących kategorii zawartych w tytule, a znajdujących się w katalogu polskiej myśli społeczno-politycznej, poczynwszy od przełomu XIX i XX, do XXI wieku. Z kulturą w myśli politycznej związany jest również opublikowany artykuł: *Kultura chłopska w publicystyce Piasta w latach 1918-1939*, [w:] *Dla dobra rządu chłopskich dusz... Wiciarz – ludowiec – nauczyciel – uczony. Księga poświęcona pamięci Profesora Józefa Ryszarda Szaflika*, red. M. Adamczyk, J. Gmitruk, A. Koseski, Warszawa – Kielce – Pułtusk 2010, s. 361-375.

Niezwykle ważny jest dorobek związany z badaniem komunikowania politycznego oraz organów prasowych partii. W latach 2009-2012 pod kierunkiem naukowym Ewy Maj, Włodzimierza Micha i Marcina Wichmanowskiego ukazywały się kolejne tomy serii wydawniczej „Wizerunek medialny grupy społecznej”, m.in.: *Egoistyczna klasa czy odpowiedzialni współobywatele? Problematyka chłopska na łamach prasy w Polsce od końca XIX stulecia do 1939 roku*, red. E. Maj, W. Mich, M. Wichmanowski, Lublin 2010, ss. 247; *Elita narodu czy biurokratyczna kasta? Problematyka inteligencji na łamach prasy w Polsce od końca XIX stulecia do 1939 roku*, red. E. Maj, M. Wichmanowski, Lublin 2012, ss. 213.

Celem kolejnych tomów publikacji była rekonstrukcja medialnego wizerunku ziemiaństwa, chłopów i inteligencji na ziemiach polskich w prasie. W artykułach ukazany został wizerunek medialny wymienionych grup na łamach gazety „Piaś” – organu prasowego PSL Piaś: *Niezapomniane krzywdy, zawiedzione nadzieje. Problematyka ziemiańska na łamach tygodnika „Piaś” w latach 1918-1939*, [w:] *Anachroniczna kasta czy nowocześni obywatele? Problematyka ziemiańska na łamach prasy w Polsce od końca XIX stulecia do 1939 roku*, red. E. Maj, W. Mich, Lublin 2009, s. 113-149; *Chłop potęgą jest...? Problematyka chłopska na łamach gazety „Piaś” w latach 1918–1939*, [w:] *Egoistyczna klasa czy odpowiedzialni współobywatele? Problematyka chłopska na łamach prasy w Polsce od końca XIX stulecia do 1939 roku*, red. E. Maj, W. Mich, M. Wichmanowski, Lublin 2010, s. 78-104; *Inteligencja i chłopi - wzajemne fascynacje, pogarda, współpraca. Obraz inteligencji na łamach gazety „Piaś”*, [w:] *Elita narodu czy biurokratyczna kasta? Problematyka inteligencji na łamach prasy w Polsce od Końca XIX stulecia do 1939 roku*, red. E. Maj, M. Wichmanowski, Lublin 2012, s. 35-53.

Kolejne publikacje poświęcone organowi prasowemu PSL Piaś – gazecie „Piaś”, to: *Gazeta „Piaś” w procesie komunikacji politycznej*, [w:] *Komunikowanie polityczne: podmioty, wartości, kanały przekazu. Studia, szkice, komunikaty naukowe*, red. E. Maj, Toruń 2014, s. 146-159; *Kampanie wyborcze PSL „Piaś” na łamach organu prasowego partii. Wybrane problemy*, [w:] *Historia i tradycje ruchu ludowego, t. 2: Oświata, prasa, sport, historia*, red. J. Gmitruk, A. Indraszczyk, Warszawa – Kielce 2016, s. 107-128. Są to przede wszystkim analizy tekstów zawartych na łamach „Piasta”, metod i technik oddziaływania na czytelników – wyborców partii ludowej.

Zainteresowania poznawcze oraz prowadzenie zajęć dydaktycznych (przedmiotu fakultatywnego „Lobbing Polityczny”) były powodem opublikowania artykułu: *Lobbing polityczny w aspekcie komunikowania*, [w:] *Komunikowanie polityczne*, red. E. Maj, E. Podgajna, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejki, Lublin 2017, s. 67-82. Lobbing polityczny został ukazany jako nowoczesna forma komunikacji związana z wywieraniem wpływu. Dla poziomu decyzyjnego lobbyści stanowią niezwykle istotne ogniwo pomiędzy władzami a społeczeństwem (zwłaszcza grupami interesu). Jest to bardzo frapująca tematyka jednak cały czas traktowana w polskiej politologii marginalnie.

W ramach eksploracji nowych obszarów badawczych (umiędzynarodowienia badań) kierunek zainteresowań naukowych został poszerzony o problematykę związaną z systemami politycznymi i myślą polityczną na świecie, zwłaszcza państw bałkańskich – ich systemów politycznych czy historii politycznej, a także afrykańskich, m.in. myśl polityczna Ludowej

Partii Demokratycznej (PDP) działającej w Nigerii. Drukiem ukazały się: *System polityczny Czarnogóry* [w:] *Systemy polityczne państw bałkańskich*, red. T. Bichta, M. Podolak, Lublin 2012, s. 195-223 (współautor T. Bichta); *Od przekształceń komunistycznych w regionie do uczestnictwa we współpracy europejskiej*, [w:] *Wprowadzenie do studiów wschodnioeuropejskich*. T. 1: *Balkany: Przeszłość - teraźniejszość - przyszłość*, red. M. Podolak, Lublin 2013, s. 387-435 (współautor T. Bichta) – publikacja powstała w wyniku realizowanego grantu europejskiego UMCS na ryku pracy i gospodarki opartej na wiedzy. Kierownikiem grantu był prof. dr hab. Waldemar Paruch. Wśród przyjętych do druku należy wymienić: *The Political System of Montenegro* [in:] *Political Systems of the Former Yugoslavia: Bosnia and Herzegovina, Croatia, Kosovo, Macedonia, Montenegro, Serbia, and Slovenia*, ed. T. Bichta, Peter Lang Publishing, Warsaw 2017, s. 191-218 (współautor T. Bichta). Natomiast na temat partii nigeryjskich: *Partie polityczne we współczesnej Nigerii*, [w:] *Ex Africa semper aliquid novi*, t. 4, red. L. Buchalik, J. Różański, Żory 2017, s. 212-224 (współautor T. Bichta).

Wśród publikacji współredagowanych będących rezultatem konferencji można wymienić dwie wykraczające poza ramy wyżej wymienionych obszarów badawczych. Książka poświęcona Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej - PRL: *Czyli Polska w drugiej połowie XX wieku. Studia i szkice naukowe oraz materiały źródłowe. Praca zbiorowa*, red. E. Maj, J. Gryz, E. Kirwił, M. Wichmanowski, Lublin 2013, ss. 302. Czy też publikacja wydana dzięki pomocy finansowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, nt. ludzi którzy byli związani z Zamojszczyzną, pochodzeniem, bądź pracą: *Zamojszczyzna w służbie Polsce. Ludzie, myśli, czyny (Materiały z konferencji naukowej, Zamość, 16.05.2009 r.)*, red. M. Wichmanowski, R. Dąbrowski, Ł. Kot, Lublin - Zamość 2009, ss. 223.

O uznaniu i docenieniu kompetencji z zakresu wiedzy nt. ruchu ludowego może świadczyć zwrócenie się oddziału lubelskiego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w kwestii sporządzenia artykułu na temat opozycji ludowej na Lubelszczyźnie w latach 1926-1939. Do druku został przekazany artykuł: *Opozycja ludowa na Lubelszczyźnie w latach 1926-1939* [w:] *Dzieje Lubelszczyzny 1918-1939. Aspekty polityczne*, red. M. Kruszyński i in., Lublin 2018, ss. 16 (współautor E. Podgajna).

Z propozycjami przygotowywania artykułów naukowych nt. ludowców zwracali się również badacze związani z Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie czy Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II w Lublinie. Ukazały się artykuły: *Zamojszczyzna przed wybuchem II wojny światowej. Tragiczny wrzesień 1939 roku*,

[w:] *Historia pisana chłopską krwią. Zamojszczyzna, Wołyń i Małopolska Wschodnia w latach II wojny światowej*, red. J. Gmitruk, Warszawa 2015, s. 21-37; *Ludowcy w II RP*, [w:] *Główne obozy polityczne II Rzeczypospolitej na tle wydarzeń epoki*, red. M. Ryba, Lublin 2012, s. 41-52.

Należy także wspomnieć o roli współinicjatora i zastępcy redaktora naczelnego rocznika „Myśl Ludowa”. Czasopismo wydawane jest przez Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne (ISSN: 2080-0029). „Myśl Ludowa” jest indeksowana na liście B czasopism punktowanych prowadzonej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz w bazie Index Copernicus (5 pkt).

Rezultaty prowadzonych badań naukowych były wielokrotnie prezentowane na kongresach, konferencjach i sympozjach, niektóre z nich zostały osobiście przygotowane i zorganizowane (w kolejności chronologicznej): 1) III Kongres Historyków Wsi i Ruchu Ludowego – Pułtusk 4-6 września 2006 (Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku), ref. *Aleksander Bogusławski (1887-1963) – polityk i działacz ruchu ludowego*; 2) Sesja naukowa: *Leopold Skulski – Premier z Zamościa* – Zamość 30 kwietnia 2007 (Urząd Miasta Zamość, Uniwersytet Trzeciego Wieku, Muzeum Zamojskie, Katolickie Radio Zamość), ref. *Działalność polityczna Leopolda Skulskiego podczas piastowania przez niego urzędu premiera i ministra spraw wewnętrznych*; 3) Konferencja: *Mozaika polityczna II Rzeczypospolitej* – Lublin 13 listopada 2007 (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), ref. *Ruch ludowy w II Rzeczypospolitej*; 4) Konferencja naukowa: *Oblicze polityczne regionów. Elity i społeczeństwo* - Białystok 27-28 maja 2008 (Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku), ref. *Droga chłopów z Królestwa Polskiego do lokalnych i centralnych elit politycznych w ostatnich latach zaborów i w okresie II RP, na przykładzie życiorysu Aleksandra Bogusławskiego*; 5) Ogólnopolska konferencja naukowa: *Marzyciele i realiści. O roli tradycji w polskiej myśli politycznej XIX-XXI wieku*, Szczecin - Wiśłoka 26-28 września 2008 (Uniwersytet Szczeciński), ref. *Inspiracje historyczne w myśli politycznej Aleksandra Bogusławskiego (1887-1963) – polityka i działacza ruchu ludowego*; 6) Sesja naukowa: *Zamojszczyzna w służbie Polsce. Ludzie – myśli – czyny* - Zamość 16 maja 2009 (Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne O. Lublin, Zamość, Krasnystaw - przewodniczący komitetu naukowego, redakcja materiałów pokonferencyjnych), ref. *Maciej Rataj*; 7) I Ogólnopolski Kongres Politologii: *Demokratyczna Polska w globalizującym się świecie*, Warszawa 22-24 września 2009 (Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, Komitet Nauk Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego), ref. *Źródła i rozwój nacjonalizmu*

chłopskiego. *Wybrane problemy*; 8) Konferencja naukowa: *Obraz Rosji i Rosjan w sferze publicznej: myśl polityczna, media, opinia publiczna*, Lublin 18-19 maja 2010 (Wydział Politologii UMCS w Lublinie – udział w Komitecie organizacyjnym konferencji), ref. *Chłopi z Królestwa Polskiego wobec Rosji i Rosjan w relacji Aleksandra Bogusławskiego*; 9) IV Kongres Historyków Wsi i Ruchu Ludowego, Warszawa 1-3 września 2010 (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne), ref. *Przeszłość, teraźniejszość, i przyszłość jako źródła myśli politycznej Aleksandra Bogusławskiego - działacza i polityka ruchu ludowego*; 10) Sesja naukowa: *115 lat polskiego ruchu ludowego*, Krzywe 9 października 2010 (Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne O. Lublin, Zamość, Krasnystaw - przewodniczący komitetu naukowego, redakcja materiałów pokonferencyjnych), ref. *Działalność i myśl polityczna Polskiego Stronnictwa Ludowego Piast – zarys problemu*; 11) Ogólnopolska konferencja naukowa - *PRL: Polska komunistyczna, socjalistyczna, czy...?* - Lublin 20 października 2011 (Wydział Politologii UMCS w Lublinie – udział w Komitecie organizacyjnym konferencji, redakcja materiałów pokonferencyjnych), ref. *Losy ludowca w peerelowskiej rzeczywistości - na podstawie fragmentu życiorysu Aleksandra Bogusławskiego*; 12) Konferencja międzynarodowa: *Polacy w Rosji, Rosjanie w Polsce: historia i współczesność* - Sankt Petersburg (Rosja), 24-25 listopad 2011 (Rosyjski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. A. Hercena, Konsulat Generalny RP w Sankt Petersburgu, Muzeum Historii Polski) – jako ekspert strony polskiej; 13) Konferencja międzynarodowa: *Rosja i Unia Europejska* - Sankt Petersburg (Rosja), 25-26 listopad 2011 (Wydział Stosunków Międzynarodowych Sankt Petersburski Uniwersytet Państwowy) – jako ekspert z państwa będącego członkiem UE; 14) II Ogólnopolski Kongres Politologii: *Polska i Europa wobec wyzwań współczesnego świata*, Poznań 19-21 września 2012 (Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych oraz Komitet Nauk Politycznych Polskiej Akademii Nauk), ref. *Gazeta „Piast” w procesie komunikacji politycznej*; 15) Konferencja naukowa: *Sen o potęgę. Rzeczpospolita Polska 1918-1939* - Lublin 18 października 2012 (Wydział Politologii UMCS w Lublinie – udział w Komitecie organizacyjnym konferencji), ref. *Chłopi wobec problemu bezpieczeństwa II RP. Wybrane problemy*; 16) Konferencja naukowa: *Historia pisana chłopską krwią: Zamojszczyzna, Wołyń i Małopolska Wschodnia w latach II wojny światowej* - Warszawa (Sejm RP) 18 lutego 2013 (Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie), ref. *Zamojszczyzna przed wybuchem II wojny światowej. Tragiczny wrzesień 1939 roku*; 17) Sesja naukowa: *Wincenty Witos w Zamościu* -

Zamość 29 czerwca 2013 (Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne O. Zamość, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Szymona Szymonowica w Zamościu), ref. *Maciej Rataj - okres zamojski. Start do kariery politycznej*; 18) Sesja naukowa: *Przez lud dla ludu. Irena Kosmowska 1879-1945. Polityk – społecznik – wychowawca* - Lublin 14 maja 2013 (Wydziałem Politologii UMCS w Lublinie, Starostwo Powiatu Lubelskiego, Wójt Gminy Niemce, Powiatowa Biblioteka Publiczna w Lublinie, Gminna Biblioteka Publiczna w Niemcach Oddział lubelski Ludowego Towarzystwa Naukowo-Kulturalnego - wiceprzewodniczący komitetu naukowego), ref. *Irena Kosmowska wobec spółdzielczości*; 19) Sesja naukowa zorganizowana w 95. rocznica niepodległości Polski. *Ignacy Daszyński idee – społeczeństwo – otoczenie międzynarodowe* - Lublin 6 listopada 2013 (Wydział Politologii UMCS, Wydział Filozofii i Socjologii UMCS, Komisja Historyczna PPS, Stowarzyszenie Lubelszczyzna w Europie - udział w Komitecie organizacyjnym konferencji, redakcja materiałów pokonferencyjnych), ref. *Recepcja Tymczasowego Rządu Ludowego Ignacego Daszyńskiego w świetle wiedzy studentów Wydziału Politologii*; 20) Konferencja naukowa z okazji 30. rocznica powstania Zakładu Myśli Politycznej. *Myśl polityczna w dobie społeczeństwa informacyjnego: kategorie myśli politycznej, metodologia, stan badań, adaptacja i modernizacja* - Lublin 27 marca 2014 (Wydział Politologii UMCS, Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne - udział w Komitecie organizacyjnym konferencji), ref. *Profesor Jan Jachymek – twórca lubelskiej szkoły myśli politycznej*; 21) Konferencja naukowa: *Między realnym socjalizmem a liberalnym kapitalizmem. Trzecia Droga - szansa czy utopia* - Lublin 8 maja 2014 (Wydział Politologii UMCS, Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne - przewodniczący komitetu organizacyjnego konferencji, redakcja materiałów pokonferencyjnych), ref. *Chadecka wizja Trzeciej Drogi - chrześcijańską wizją człowieka i świata*; 22) Ogólnopolska konferencja naukowa: *Bezpieczeństwo Europy - Bezpieczeństwo Polski* - Lublin 9 czerwca 2015 (Wydział Politologii UMCS, Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne - udział w Komitecie organizacyjnym konferencji), ref. *Problem bezpieczeństwa Polski w myśli politycznej PSL Piast. Wybrane problemy*; 23) V Kongres Historyków Wsi i Ruchu Ludowego: *Historia i tradycje ruchu ludowego* - Warszawa 2-3 września 2015 (Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie), ref. *Kampanie wyborcze Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast” na łamach organu prasowego partii. Wybrane problemy*; 24) IV Kongres Afrykanistów Polskich - Żory 26-28 listopada 2015 (Muzeum Miejskie w Żorach oraz Polskie Towarzystwo Afrykanistyczne) – *Partie polityczne we współczesnej Nigerii* (współautor

dr T. Bichta); 25) Konferencja naukowa: *Partyjne Wizje Rzeczypospolitej* - Toruń 3-4 grudnia 2015 (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), ref. *Wizja ustroju państwa w myśli politycznej PSL Piast (1913/14–1931). Wybrane problemy* (współautor dr T. Bichta); 26) Sesja naukowa: *Polskie Stronnictwo Ludowe Wyzwolenie w setną rocznicę powstania* - Lublin 30 stycznia 2016 (Wydział Politologii UMCS, Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie – przewodniczący komitetu organizacyjnego konferencji, redakcja materiałów pokonferencyjnych), ref. *Aleksander Bogusławski (1887-1963)*; 27) Ogólnopolska konferencja naukowa: *Komunikowanie polityczne, Komunikowanie międzynarodowe, Komunikowanie międzykulturowe* – Lublin 14 kwietnia 2016 (Wydział Politologii UMCS, Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne - udział w Komitecie organizacyjnym konferencji), ref. *Lobbing polityczny w aspekcie komunikowania*; 28) Konferencja naukowa: *Bezpieczeństwo Europy - Bezpieczeństwo Polski. Metamorfozy bezpieczeństwa i zagrożeń w XX i XXI wieku: nowa jakość polityczna, militarna, demograficzna, kulturowa* - Lublin 24 listopada 2016 (Wydział Politologii UMCS, Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne - udział w Komitecie organizacyjnym konferencji) - przewodniczący piątego panelu: *Zagrożenia i reasekuracja bezpieczeństwa*. W okresie przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora (1998-2005) należy wymienić organizację i udział w sześciu konferencjach naukowych.

Działalność naukowo-badawcza wiąże się także z aplikowaniem o granty czy pozyskiwaniem funduszy na realizację zadań badawczych. W okresie po uzyskaniu stopnia doktora można wymienić: pozyskanie środków finansowanych z Samorządu Województwa Lubelskiego na realizację zadania *Zamojszczyzna w służbie Polsce. Ludzie – myśli – czyny* w dniach od 16.05.2009 do 12.06.2009 (umowa nr 82/K/09, zawarta w dniu 07.05.2009). Rezultatem było zorganizowanie sesji naukowej w Zamościu oraz opublikowanie drukiem materiałów pokonferencyjnych. Trzykrotnie składane były również wnioski na konkursy o finansowanie badań do Narodowego Centrum Nauki (nie uzyskały środków finansowych na realizację): 1) *Demokracja czy dyktatura? Systemy polityczne państw Afryki Subsaharyjskiej* (kierownik proj. T. Bichta), Nr rej.: 2011/01/B/HS5/05818, NCN - Konkurs OPUS 2011; 2) *Od dyktatury do demokracji. Systemy polityczne państw Afryki Subsaharyjskiej* – wykonawca i redaktor pomocniczy (kierownik proj. T. Bichta), Nr rej.: 2015/18/E/HS5/00596, NCN Konkurs: SONATA Bis 2015; 3) *Działalność i myśl polityczna Stronnictwa Ludowego 1931-1945* – (kierownik i wykonawca M. Wichmanowski), Nr rej.: 2016/23/B/HS5/03782, NCN Konkurs: OPUS12 2016.

Działalność naukowo-badawcza, dydaktyczna oraz organizacyjna kilkakrotnie była nagradzana: nagrody dziekańskie za wyróżniającą się pracę w latach - 1998, 2000, 2003, 2004, 2005, 2006, 2009; Nagroda Ministra Edukacji Narodowej i Sportu (zespołowa) za książkę: *Wielec niż niepodległość: Polska myśl polityczna 1918-1939*, red. J. Jachymek, W. Paruch, Lublin 2001 (w książce roz. *Chrześcijańska Demokracja*) 2002; Nagroda JM. Rektora UMCS w Lublinie indywidualna II° (za wyróżniającą się pracę w roku ak. 2009/2010) 2010; Nagroda JM Rektora UMCS w Lublinie (za książkę: *Działalność i myśl polityczna Aleksandra Bogusławskiego (1887-1963) polityka ruchu ludowego*, Lublin 2010, ss. 345) 2011; Medal Brązowy za długoletnią służbę, nr legit. 341-2013-173, postanowienie z 27.08.2013 r. (nadany przez Prezydenta RP).

Obok osiągnięć naukowo-badawczych po uzyskaniu stopnia doktora na uwagę zasługują również działania organizacyjne, popularyzatorskie, pełnione funkcje, współpraca naukowo-badawcza w Polsce i za granicą, udział w towarzystwach czy też aktywność dydaktyczno-wychowawcza. Na podkreślenie zasługuje członkostwo w latach 2008-2012 w Radzie Wydziału Politologii UMCS w Lublinie (wybrany spośród pracowników niesamodzielnych). Ważnym było także: powołanie na kierownika studiów podyplomowych kwalifikacyjnych z zakresu „Wiedzy o Społeczeństwie” na Wydziale Politologii UMCS; udział w pracach Komisji ds. plagiatów prac dyplomowych (razem z prof. H. Dumalą, dr M. Kowalską); udział w pracach Wydziałowej Komisji ds. programu i jakości kształcenia na kier. Politologia (pod kierunkiem prof. W. Sokoła), czy też w pracach Komisji programowej dla kier. Bezpieczeństwo Narodowe (pod kierunkiem prof. M. Pietrasia i prof. W. Sokoła); udział w pracach Zespołu regulaminowego ds. Wydziałowych grantów dla młodych naukowców oraz doktorantów (pod kier. prof. M. Marczewskiej-Rytke); opracowywanie planów wydawniczych, dydaktycznych, a także sprawozdań Zakładu Myśli Politycznej. We wspomnianym okresie na uwagę zasługują również: udział w pracach komitetu ds. promocji Wydziału Politologii (m.in. gadgety, grawery, nadruki, banery); udział w zespole ds. opracowywania procedur (oceny studentów oraz premiowania studentów) pod kier. Dziekan prof. I. Hofman; pełnienie funkcji pełnomocnika Zakładu Myśli Politycznej ds. promocji, informacji i kontaktu (m.in. przygotowanie strony internetowej Zakładu). Interesującym doświadczeniem był: udział w promocji podczas „Drzwi otwartych UMCS”. Do ważnych działań można zaliczyć promocję i podnoszenie prestiżu Uniwersytetu na zewnątrz (w kraju i zagranicą) m.in. w czasie konferencji, spotkań w instytucjach naukowych, oświatowych (również wizyty w szkołach z wykładami), kulturalnych, mediach, administracji i samorządzie. Udział w szkoleniach podnoszących kwalifikacje pracowników, np. szkolenie

– „Przygotowanie projektu aplikacyjnego na konkurs 4.1.1 PO KL: Zarządzanie uczelnią i jakością kształcenia”. Nie można pominąć wielokrotnego udziału jako sekretarza i sekretarza koordynatora w wydziałowych komisjach rekrutacyjnych na Wydziale Politologii UMCS w Lublinie, a także w latach 2006-2007 członkostwa w Uniwersyteckiej Komisji Dyscyplinarnej ds. Studentów Studiów Doktoranckich. Funkcje wychowawcze i dydaktyczne były i są realizowane również dzięki sprawowaniu funkcji opiekuna kierunku Politologii II stopnia (w latach 2011/12-2012/13 i od roku ak. 2017/18).

Istotną funkcją w świetle trybu awansu naukowego jest instytucja promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim. Prof. E. Maj pełni funkcję promotora mgr. Łukasza Jędrzejskiego będącego doktorantem na Wydziale Politologii UMCS (studia III stopnia), natomiast M. Wichmanowski został powołany na promotora pomocniczego. Za swego rodzaju uzupełnienie prac związanych z rozwojem i promocją studentów można także uznać recenzowanie prac dyplomowych (ponad 50 licencjackich i magisterskich) oraz konsultacje np. dla osób z Ukrainy, Białorusi czy Rosji realizujących w Polsce programy stypendialne im. Lane’a Kirklanda.

Prace naukowo-badawcze bardzo często są prowadzone we współpracy z różnymi ośrodkami zarówno polskimi, jak i zagranicznymi. Na uwagę zasługują kontakty nawiązane z (w kolejności alfabetycznej): Instytutem Pamięci Narodowej, Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie, Szkołą Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetem Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytetem Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach, Uniwersytetem Rzeszowskim, Uniwersytetem Szczecińskim, Uniwersytetem w Białymstoku, Uniwersytetem Warszawskim, Uniwersytetem Zielonogórskim, Zakładem Historii Ruchu Ludowego w Warszawie oraz zagranicznymi: Adeyemi College of Education (Obafemi Awolowo University) w Nigerii, Muzeum Historii Polski w Sankt Petersburgu (Rosja), Rosyjskim Państwowym Uniwersytecie Pedagogicznym im. A. Hercena w Sankt Petersburgu (Rosja), Wydziałem Stosunków Międzynarodowych w Sankt Petersburgskim Uniwersytecie Państwowym w Sankt Petersburgu (Rosja).

Za istotny element aktywności naukowo-badawczej i popularyzatorskiej można uznać członkostwo w towarzystwach naukowych. Należy wymienić czynny udział w: Ludowym Towarzystwie Naukowo-Kulturalnym (członek Zarządu Głównego oraz prezes oddziału lubelskiego LTN-K) i Polskim Towarzystwie Nauk Politycznych o. Lublin.

Na uwagę zasługuje również bogata oferta dydaktyczna (wykłady, ćwiczenia, fakultety, wykłady ogólnouniwersyteckie) realizowana m.in. na kierunkach studiów: Politologia, Dziennikarstwo i komunikacja społeczna, Bezpieczeństwo narodowe, Stosunki międzynarodowe, Społeczeństwo informacyjne, Studia wschodnioeuropejskie. Tematyka przedmiotów, które były prowadzone lub są nadal na ww. kierunkach to m.in.: Polska współczesna myśl polityczna, Polska myśl polityczna, Najnowsza historia Polski, Najnowsza historia powszechna, Teoria polityki, Proseminarium, Sztuka i polityka, Lobbing polityczny, Kultury narodowe i ludowe w regionie bałkańskim, Wiedza o literaturze narodów bałkańskich, Ekonomia, Survival - sztuka przetrwania w mieście, terenie i nie tylko, Historia świata i Polski.

Podsumowując należy zaznaczyć, że autor dołożył wszelkich starań by zmieścić w autoreferacie najważniejsze informacje dotyczące osiągnięć i działalności po uzyskaniu stopnia naukowego doktora. Był to okres bardzo intensywnych prac na wielu polach, przede wszystkim na rzecz Wydziału Politologii i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz zdobywania doświadczenia naukowo-badawczego czy dydaktycznego. Mogło się jednak zdarzyć, że nie wszystkie osiągnięcia naukowo-badawcze oraz formy zaangażowania w działania organizacyjne, popularyzatorskie, pełnione funkcje, współpraca naukowo-badawcza w Polsce i poza granicami, udział w towarzystwach czy też aktywność dydaktyczno-wychowawcza znalazły się w autoreferacie.

